

מראי מקומות - יבמות

קטו.

שעמדה שם עד שמת. אבל בעישון הבית, דההצלה היחידה היא דוקא ע"י בריחה, דהא א"א לעמוד שם, אז אמרי' דודאי בריחה מיד, ואפי' אם אמרה דהמתינה שם, ואפי' אם יש לה מגו, מ"מ לא מהימנינן לה, ואמרי' דאמרה בדדמי. אולם ע' בריטב"א דפי' בדעת רש"י באו"א קצת, דממה שאמרה "הוא מת ואני ניצלת", משמע שהיא ניצולה ע"י שברחה, ובאמת לא המתנה עד מותו. וכ' בהגהות הגר"א יפה, דלפי"ז יוצא, דהיכא דאמרה בלשון שלא משמע כן, אז שפיר יכולה להיות נאמנת, אבל לפי הגבעת שאול בכל אופן לא תהי' נאמנת. אולם הריטב"א עצמו פי' הגמ' באו"א, דהחילוק בין מלחמה ובין עישון הוא אם הוי נזק שבא על הרבים, או אם הוי נזק שבא רק על שניהם. דהיינו, דהיכא שהי' נזק של רבים, אמרי' דנאמנת לומר דמותו רבים, וגם הוא מת עמהם, דבזה אמרי' דלא אמרה בדדמי, אבל כשטוענת נזק שבא על שניהם, רגלים לדבר שלא להאמינה, ודאמרה בדדמי, דלמה תנצל היא יותר ממנו (ולכא' אין כוונתו לומר דשייך בדדמי טפי בדליקה במלחמה, אלא דיש ריעותא בטענתה, וממילא אמרי' שיש לחוש טפי שאמרה בדדמי, וכן משמע מהמאירי). ועפ"ז ביאר המשך הגמ', דכשהגמ' הביאה הא דנפלו עלינו עכו"ם, זהו הוכחה לחילוק זה, דמה שהיא נאמנת בעכו"ם הוא משום שיש סברא לומר שהנזק בא רק עליו ולא עליה, וא"כ בזה שפיר נאמנת במגו, ולכן י"ל דה"ה במלחמה נאמנת במגו. וכל זה הוא המשך הסוגיא לפי הריטב"א, אבל ברש"י אי' בהדיא דגם ברייתא זו הובאה להיות רא' לעיקר נידון הסוגיא, דהיכא דהחזיקה אמרי' מה לה לשקר.

ד. עד א' במלחמה מהו

נח' הראשונים בביאור שאלת הגמ', וממילא בביאור סברות צדדי הספק. הריטב"א הביא מיש שפי' [ולקמן בדבריו כ' דכן כ' הרי"ף] דכל הספק הוא היכא דאומר העד מת וקברתיו, דאז אין שייך לומר דהעד אמר בדדמי, דהא בקברתיו אין שייך זה. וביאור השאלה הוא, האם מה דמאמינים להעד בעלמא, היינו משום דודאי אינו משקר, וגם כאן אינו משקר, או דלמא מאמינים להעד משום דהאשה דייקא ומנסבא, וכל ששומעת שמת בעלה במלחמה, תליא בדדמי כשמעיד לה, ואינה דייקת כ"כ. אבל היכא דלא אמר העד דקברו, בזה י"ל דודאי אינו נאמן, דבזה יש לחוש דגם העד אמר בדדמי. וכ' דלפי"ז אפי' אם ב' עדים מעידים דמת במלחמה, לא יהיו נאמנים, שיש לחוש שגם הם אמרו בדדמי. וחולק הריטב"א על פי' זה, וכ' דודאי ב' עדים נאמנים בכל גווני, ושאלת הגמ' היא בין אם אמר קברתיו ובין אם לא אמר כן, ואין החשש דשמא אמר העד בדדמי [דלעולם לא חיישינן לזה], אלא החשש הוא דלמא משקר, ואולי לא הימני המשך בעמוד הבא

א. החזיקה היא מלחמה בעולם מהו, מי אמרי' מה לה לשקר וכו'

הק' תוס', מה שייך לומר כאן מגו, הא החשש כאן אינו חשש שקר, אלא חשש שאמרה בדדמי, וא"כ מה מהני מגו לזה. ותי' דכיון דדייקא כולי האי שהחזיקה מלחמה בעולם, ואומרת כי מלחמה היא, א"כ ודאי לא אמרה בדדמי (ונמצא שא"ז "מה לה לשקר" רגיל, אלא הוי רא' דדייקא ולא אמרה בדדמי). והרשב"א כ' דא"ז מגו מממש, אלא כעין מגו, דאילו אמרה דמת סתם, היתה נאמנת, ולא חיישינן דלמא יש מלחמה בעולם ואמרה בדדמי. וע"ז שואלת הגמ', דלמא אמרי' דכיון דבלא הוספה זו שיש מלחמה בעולם היתה נאמנת, א"כ גם עכשיו נאמנת, ואמרי' דבאמת מת, או דלמא לא אמרי' הכי (ועדיין צ"ע, הא סכ"ס שייך החשש בדדמי, ומה לי דבלא דבורה היתה נאמנת דמת סתם, ואולי א"ש טפי אי אמרי' דכל החשש בדדמי הוא חשש דרבנן (ע' לקמן בזה), וא"כ י"ל דבכה"ג לא אמרי' בדדמי). וע"ע ברמב"ן ובריטב"א.

ב. החזיקה היא מלחמה בעולם מהו, וכו'

ולא נפשטה השאלה, וכ' הרא"ש (א) דלכן צריכין לנהוג לחומרא, דהא ספק דאורייתא הוא. אבל הרמב"ם (גירושין יג, א) כ' דבכה"ג לא תנשא לכתחלה, אבל אם נשאת לא תצא. ותמה הים של שלמה (ד) על הרמב"ם, הא ספק אשת איש היא, ואיך אמרי' דאם נשאת לא תצא, והניח בקו'. וע' בכסף משנה שם שביאר דס"ל להרמב"ם דמדאורייתא נאמנת ולא חיישינן להא דבדדמי, ורק מדרבנן חיישינן, וא"כ שפיר י"ל דעכ"פ אם כבר נשאת ע"י עדות זו, דלא תצא. ובספר מראות הצובאות (סי' י"ז, אות קפ"א) כ' לתרץ על דרך זה, דמבואר מדברי הרמב"ם דמה שהיא סומכת לומר בדדמי הוא רק היכא שיכולה לסמוך דעתה על דברים שהם רובן למיתה, אבל לא סמכה דעתה לומר בדדמי היכא שאין רובן למיתה. והנה, כ' הרמב"ם בהל' נחלות שבכל דברים שרובן למיתה, אינה אסורה להנשא [בלא שום עדות] אלא מדרבנן. וא"כ, יוצא לנו דשפיר י"ל בפשיטות דכל החשש בדדמי אינו אלא מדרבנן, דהא מעיקר הדין יכולה להנשא בלא שום עדות. וא"כ, שפיר פסק הרמב"ם דאם נשאת לא תצא, כיון דאיבעיא דלא אפשר היא.

ג. ת"ש עישונו עליו בית וכו', שאני התם דאמר לה וכו' יש לע', מה הסברא לחלק בין מלחמה לעישונו הבית. וע' בשו"ת גבעת שאול (סי' ט"ו) דביאר דרך על מש"כ רש"י כאן, דהחילוק הוא, דבמלחמה אפשר לומר דעמדה שם עד שראתה שמת, ואע"פ דהיכא שאין לה מגו, אינה נאמנת לומר דעמדה שם עד שמת, דאמרי' דברחה מחמת פחד המלחמה, אבל היכא שיש לה מגו, כיון שיש כמה בנ"א שאינן בורחים מן המלחמה, ומ"מ ניצולין, מהימנינן לה לומר

מראי מקומות - יבמות

קטו. (המשך)

ו. או דלמא טעמא דע"א משום
דהיא גופא דייקא ומנסבא
ק', הא לעיל (פ"ח) הוכיחה הגמ' דטעם דע"א נאמן כאן הוא
משום דדייקא ומנסבא, ומהי השאלה. וע' בתוס' לעיל (צג):
דהק' כן על הגמ' שם, וע"ש מה שתי'.

ז. והא מים כמלחמה דמו
הק' הערוך לנר, הא הכא הוי כהזיקו הם המלחמה, דהא לא
ידעי' דנטבעו אלא ע"י עדותן, וא"כ י"ל דלכך נאמנים, משום
מגו, אבל אולי בעלמא אינן נאמנים בכה"ג. וכ' דע"כ מיירי שהי'
ידוע שהת"ח היו בספינה, והנשים העידו שטבעה הספינה,
והרי זה כהוחזק מלחמה בעולם (וצ"ב, ואולי משום דכיון דהליכה
בספינה היא עצמה סכנה, א"כ הו"ל כאילו אנו יודעים כבר שהם בסכנה).

ח. והא מים כמלחמה דמו
הק' רעק"א (שו"ת סי' ק"ז, הובא בקובץ כאן), לפי מש"כ תוס' (ד"ה
והא) דמיירי שלא ראו אלא הטביעה, ואפ"ה סגי בזה להעיד
דמתו, א"כ איך שייך לומר בדדמי ע"ז, לכאן סגי בעדות זו
גרידא. ותי' דצ"ל דלפי הה"א דבמים שאין להם סוף מהני
עדות הטביעה להתירן, עכ"פ צריך להיות כמים שיש להם
סוף לדידן, דבעי שיאמר העד שעמד שם עד שיעור שתצא
נפשו, ולא יצא מן המים, או שיאמר טבע ומת, ובהא אמרי'
דאולי משקר העד, והיא לא דייקא ואומרת בדדמי.

רבנן אלא משום דאיתתא דייקא ומנסבא, וא"כ במלחמה
י"ל דאמרה בדדמי, ולא דייקא כ"כ, וזה שייך בין אם אמר
קברתי או לא.

וע' בקרן אורה דדייק מדברי רש"י עוד מהלך בסוגיא,
דרש"י כ' "ותרוייהו אמרי בדדמי". ומשמע דשאלת הגמ'
היא דאולי גם העד אמר בדדמי, והספק הוא אם יכולים
להאמין לעד משום דהוי מלתא דעבידא לגלויי, או דלמא
אין שייך להאמינו, דדלמא אמר בדדמי. והק' ע"ז, א"כ למה
צריכה הגמ' לומר דכיון שהיא דייקא, הא אפי' אם היא
דייקא שפיה, מ"מ יש לחוש דאולי אמר בדדמי. וכ' דעכצ"ל
דס"ל לרש"י דהשאלה היא, האם נאמן משום דהוי מלתא
דעבידא לגלויי ולא אמר בדדמי, או דלמא מה שע"א נאמן
בעלמא הוא משום דדייקא, וכמו דבמלחמה היא אינה
דייקא כ"כ, כן הע"א אינו דייק כ"כ. אלא דהק' על פי' זה,
דעל צד זה דכל נאמנות שלו בעלמא הוא משום דדייקא,
א"כ מה לי דבכה"ג הוא אומר בדדמי, תיפוק לי שהאשה לא
דייקא, והניח בקו'.

ה. משום דמלתא דעבידא לגלויי הוא לא משקר
הק' התוס' רי"ד, אטו גבי האשה ג"כ אין שייך סברא זו
דמלתא דעבידא לגלויי לא משקר, ומ"מ אמרי' דאמרה
בדדמי, ע"ש בביאור הסוגיא.